

Adam Romejko

Uniwersytet Gdański

Miejsce i rola Austriackiej Partii Ludowej we współczesnej Austrii

Wstęp

W różnych krajach Europy działają partie określane mianem ludowych bądź chrześcijańsko-demokratycznych. Biorąc pod uwagę ostatnią dekadę XX w. oraz początek wieku XXI, można wskazać na zróżnicowany bilans, jeśli chodzi o ich osiągnięcia. Włoska Democrazia Cristiana przestała praktycznie istnieć. W Hiszpanii ludowcy, po znacznym okresie sprawowania rządów, znajdują się w opozycji. W Niemczech chrześcijańscy demokraci sprawowali władzę w koalicji z socjaldemokratami, a obecnie z liberałami. Na tle europejskiej chadecji Austriacka Partia Ludowa wyróżnia się tym, że nie tylko istnieje jako partia, lecz że przez cały czas działania uczestniczyła bezpośrednio lub pośrednio w sprawowaniu władzy. Z tego powodu zasługuje ona na zainteresowanie.

W niniejszym artykule podjęto kwestię Austriackiej Partii Ludowej w życiu politycznym, gospodarczym i społecznym współczesnej Austrii. Zaprezentowano genezę i dzieje partii, jej miejsce, w tym unikatowość, w austriackim systemie politycznym, program i jego realizację oraz prognozy na przyszłość.

1. Geneza i dzieje Austriackiej Partii Ludowej

Ruch chrześcijańsko-demokratyczny w Austrii ma ponad stuletnią historię. Austriacka Partia Ludowa (niem. Österreichische Volkspartei, ÖVP), która powstała 17 kwietnia 1945 r., stanowi kontynuatorkę założonej pod koniec XIX w. Partii Chrześcijańsko-Społecznej nie tylko na poziomie ideologicznym, lecz także personalnym. Nadano jej względem poprzedniczki świecki charakter. Z aktywności wyłączono duchowieństwo oraz członków stosunkowo nielicznej partii ziemiańskiej (niem. Landbundu). Na czoło wybił się przedwojenny polityk, sędziwy wiekiem, Leopold Kunschak. Obok niego ważnymi osobistościami byli działacze trzech związków tworzących podstawę partii ludowej: Lois Weinberger ze Zwią-

ku Robotników i Urzędników (niem. Arbeiter- und Angestelltenbund), Leopold Figi ze Związku Chłopskiego (niem. Bauernbund) i Julius Raab ze Związku Przemysłowców (niem. Wirtschaftsbund)¹.

Pierwsze wybory do Rady Narodowej (niem. Nationalrat), izby niższej parlamentu austriackiego, oraz parlamentów krajowych (landowych) odbyły się 25 listopada 1945 r. W 165 mandatowej radzie ludowcy zdobyli absolutną większość. Kanclerzem został ludowiec Leopold Figi, natomiast wicekanclerzem socjalista Adolf Schärff. Zanim utworzono rząd doszło do umowy koalicyjnej, w myśl której wszystkie stanowiska w państwie miały być obsadzone proporcjonalnie do wyników wyborczych. Była to tzw. zasada proporcji (niem. Proporzprinzip), która obowiązywała także w ramach późniejszych rządów².

Partia ludowa nie była jednolita. Zaufanie społeczności chłopskiej udało się zdobyć Leopoldowi Figlowi, dzięki czemu usprawniono życie organizacyjne. Nawiązano do popularnej w przedwojennych środowiskach chadeckich idei solidaryzmu narodowego. Po dyskusjach postanowiono jednak dać pierwszeństwo kwestiom ekonomicznym przed ideologicznymi. Partia ludowa skupiała oprócz chłopów także mieszczaństwo. Jej członkowie byli zdecydowanie niechętni ideologii marksistowskiej³. Ludowcy prezentowali swoje poglądy na łamach partyjnego dziennika „Das Kleine Volksblatt”, który w 1967 r. został przemianowany na „Volksblatt” i jako taki był wydawany do 1970 r.⁴ Obecnie gazetą reprezentującą wartości bliższe ludowcom jest „Die Presse”.

26 marca 1949 r. powstała nowa partia – Związek Niezależnych (niem. Verband der Unabhängigen). Starła się ona pozyskać elektorat wśród niezadowolonych, czyli wśród byłych hitlerowców, których pozbawiono możliwości sprawowania wyższych urzędów, a w 1945 r. nawet prawa wyborczego. Nowa partia była niewygodna dla ludowców, gdyż odebrała jej część głosów. W wyborach, które miały miejsce w październiku 1949 r. ludowcy zdobyli 77 mandatów, socjaliści 67, niezależni 16 i komuniści 5. Po wyborach postanowiono wrócić do koalicji ludowo-socjalistycznej. Zobowiązano się jednocześnie nie zawierać w przyszłości sojuszu z niezależnymi⁵. Dwupartyjny rząd funkcjonował do 1966 r.⁶

¹ J. Kozeński, *Austria 1918–1968: dzieje społeczne i polityczne*, Poznań 1970, s. 197.

² H. Wereszycki, *Historia Austrii*, Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1986, s. 305.

³ J. Kozeński, dz. cyt., s. 198.

⁴ *Volksblatt*, [w:] *Österreich Lexikon in drei Bänden*, red. E. Bruckmüller, Wien 2004, t. 3, s. 413.

⁵ J. Kozeński, dz. cyt., s. 216–217.

⁶ R. Alberski, *Austriacka Partia Ludowa w systemie partyjnym Republiki Austrii*, [w:] *Chrześcijańska demokracja we współczesnym świecie*, red. K. Krzywicka i E. Olszewski, Lublin 1999, s. 102.

Postępująca stabilizacja ekonomiczna w kraju oraz osłabienie socjalistów rozłamem, którego przyczyną był Franz Olah i założona przez niego Demokratyczna Partia Postępowa (niem. Demokratische Fortschrittliche Partei), zachęciły ludowców do podjęcia decyzji o utworzeniu jednopartyjnego rządu. Wiązało się to jednak z ryzykiem wprowadzenia elementu rywalizacji do gry politycznej⁷.

Ludowcy zdołali samodzielnie rządzić do 1970 r. W wyborach, które odbyły się w tym roku, większość głosów zdobyli socjaliści, w konsekwencji czego ludowcy znaleźli się (do 1987 r.) w opozycji. Pomimo tego, że byli poza rządem, mieli wpływ na sytuację w kraju, m.in. w ramach komisji parytetowej stanowiącej centralny instrument partnerstwa społecznego (niem. Sozialpartnerschaft). Wyrażna zmiana kursu nastąpiła przed wyborami w 1983 r. Ludowcy zarzucili socjalistom odpowiedzialność za gospodarczą stagnację w kraju. Opowiedziano się za ograniczeniem państwowego interwencjonizmu, zmniejszeniem wydatków państwowych oraz obniżeniem podatków. Socjaliści utracili większość w Radzie Narodowej. Aby utrzymać się u władzy zdecydowali się na koalicję z Austriacką Partią Wolnościową (Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ). Ponieważ w listopadowych wyborach z 1986 r. wolnościowcy pod wodzą Jürga Haidera znacznie zwiększyli elektorat, socjaliści powrócili do współpracy z ludowcami. W styczniu powołano rząd, którego kanclerzem został socjalista Franz Vranitzky⁸.

W latach 80. i 90. mamy do czynienia z „falowaniem” popularności ludowców. W wyborach w 1986 r. poprawili notowania, by następnie doświadczyć spadku poparcia w 1990 i 1994 r. Zewnętrzne trudności partii odbijały wewnętrzpartyjny kryzys. Oczekiwano, że problemy zostaną rozwiązane dzięki Erhardowi Buskowi, którego w 1991 r. wybrano na przewodniczącego partii⁹. W tym czasie rozpoczęto opracowywanie nowego programu partyjnego, który został opublikowany w 1995 r. W jego przygotowanie włączyli się aktywnie młodsi działacze, m.in. Wolfgang Schüssel późniejszy przewodniczący ÖVP (1995–2007) i szefi rządu austriackiego (2000–2007)¹⁰.

W przedterminowych wyborach, które miały miejsce w grudniu 1995 r., ludowcy poprawili wyniki. Razem z socjaldemokratami utworzyli rząd, na którego czele stanął polityk SPÖ – Viktor Klima. Część wyborców była niechętna wielkiej koalicji, obawiając się, że będzie ona stanowiła okazję do „zakonserwowania” panującego porządku politycznego, a wyrażającego się w interwencjonizmie i utrzymaniu uprzywilejowanej pozycji politycznej przez elity socjaldemokratycz-

⁷ Tamże, s. 104; J. Kozeński, dz. cyt., s. 251–254.

⁸ R. Alberski, dz. cyt., s. 105–106.

⁹ Tamże, s. 106.

¹⁰ A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, *Vorwort der Herausgeber*, [w:] *Zukunftsfest 60 Jahre Österreichische Volkspartei*, red. A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, Wien 2005, s. 14.

ne i ludowe¹¹. Inną kwestią było niezadowolenie, szczególnie ze strony rolników, ze skutków, jakie wynikały z wejścia w 1995 r. Austrii do Unii Europejskiej¹². Korzystała na tym FPÖ, której elektorat w latach 90. przekraczał 20%, oraz zieloni i Forum Liberalne (niem. Liberales Forum, LIF).

Ponieważ po wyborach parlamentarnych w 1999 r. fiaskiem zakończyły się rozmowy pomiędzy ÖVP i SPÖ w sprawie budowy koalicji rządowej, ludowcy zdecydowali się na koalicję z FPÖ. Kanclerzem został Wolfgang Schüssel, a wicekanclerzem Susanne Riess-Passer z partii wolnościowej. Nowy rząd był powodem protestów austriackiej i międzynarodowej opinii publicznej. Nawoływano do oporu, np. w ramach hasła „Widerstand, Widerstand – Schüssel, Haider an die Wand”¹³. Ze strony „14” podjęto sankcje polityczne względem Austrii; np. Jacques Chirac groził międzynarodową izolacją. Wysłano przedstawicieli, tzw. trzech mędrców, którzy mieli zbadać sytuację w Austrii. Oczekiwano szybkiego upadku rządu ÖVP-FPÖ. Schüssel okazał się być odpornym na pojawiające się napięcia. Potrafił dostosować się do nowej sytuacji, czego symbolem była zamiana stroju – charakterystycznej muchy na krawat¹⁴.

Okazało się, że standardy obowiązujące w Austrii, m.in. sposób traktowania cudzoziemców, są znacznie wyższe niż w innych krajach Europy Zachodniej. Sankcje przyczyniły się do wzmocnienia koalicji, a jednocześnie skutkowały u wielu Austriaków poczuciem niezasażonej krzywdy. Np. Alexander Van der Bellen, wówczas lider zielonych, pomimo negatywnego nastawienia do koalicji ludowo-wolnościowej, ostrzegał opinię publiczną przed wypowiedziami, że Austria jest krajem faszystowskim¹⁵.

Kolejne wybory parlamentarne miały miejsce w 2002 r. Ich efektem był wzrost poparcia ludowców o 15% i jednocześnie taki sam spadek poparcia wolnościowców. Nieznacznie wyniki poprawiali socjaldemokraci. Znacznie wzrosło poparcie zielonych, którzy po raz pierwszy zajęli trzecią pozycję w Radzie Narodowej. Zwycięstwo dało ludowcom sposobność do pozbycia się balastu, jakim było dziedzictwo „króla słońce” – Bruno Kreisky’ego, socjalistycznego kanclerza w latach 1971–1983¹⁶.

¹¹ R. Alberski, dz. cyt., s. 109–110.

¹² W. Sonnleitener, *Dynamische Wirtschaft*, [w:] *Österreich, Die Zweite Republik*, red. W. Mück, Wien 2004, s. 117.

¹³ „Opór, opór, Schüssel, Haider na ścianę”. Cyt. za R. Olt, *Aufbruch, Ausbruch, Durchbruch, Umbruch – die ÖVP in der Ära Schüssel*, [w:] *Zukunftsfest 60 Jahre Österreichische Volkspartei*, red. A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, Wien 2005, s. 151.

¹⁴ Tamże, s. 150–163.

¹⁵ O. Pruckner, *Eine kurze Geschichte der Grünen, Ereignisse, Persönlichkeiten, Jahreszahlen*, Wien 2005, s. 74–75.

¹⁶ R. Olt, dz. cyt., s. 157–158. Przedstawiciele krajów zachodniej Europy, głównie tych, które miały socjalistyczne gabinety podziwiali osiągnięcia rządu Kreisky’ego, szczególnie zaś harmonie

Ludowcy zdecydowali się na kontynuowanie koalicji z partią wolnościową. Od 2005 r., po rozłamie w FPÖ, partnerem był Sojusz Na Rzecz Przyszłości Austrii (niem. Bündnis Zukunft Österreich, BZÖ). W wyborach, które miały miejsce w październiku 2006 r., ludowcy stracili poparcie – zdobyli 34,33% głosów, podczas gdy w 2002 r. liczba ta wyniosła 43%¹⁷. Pierwsze miejsce zdobyli socjaldemokraci, którzy pod kierunkiem Alfreda Gusenbauera, utworzyli rząd koalicyjny z ludowcami. Koalicja jest kontynuowana po ostatnich wyborach, które odbyły się 28 września 2008 r. Miejsce Gusenbauera zajął inny polityk socjaldemokratyczny – Werner Faymann¹⁸.

2. Austriacka Partia Ludowa w systemie politycznym II Republiki

System partyjny II Republiki, która dziejami obejmuje okres od 1955 r., charakteryzuje się stabilnością. Dwie największe partie – ludowcy i socjaldemokraci – korzeniami sięgają II poł. XIX w. Począwszy od lat 60. XX w. mamy w Austrii do czynienia z obozami politycznymi, które cechują się spójną i ideologicznie określoną polityką. Programy polityczne realizowane są w ramach skutecznie funkcjonujących organizacji partyjnych¹⁹. Można wskazać na trzy obozy polityczne, które w minionych dekadach odgrywały znaczącą rolę. Dwa pierwsze są pod względem wielkości i wpływu na życie społeczno-polityczne porównywalne, trzeci – mniejszy. Nurt chrześcijańsko-konserwatywny reprezentowany jest przez ludowców. Stanowią oni typową partię chadecką. Na tle innych partii w Austrii wyróżniają się strukturą – organizacyjnym fragmentaryzmem. Na poziomie ogólnokrajowym ÖVP stanowi rodzaj organizacyjnego parasola, pod którym funkcjonują organizacje partyjne na poziomie landowym w ilości dziewięciu oraz tzw. organizacje cząstkowe (niem. Teilorganisationen), których jest sześć i z których każda funkcjonuje na poziomie ogólnokrajowym i na poziomie poszczególnych landów²⁰. Wszystkich organizacji jest łącznie 70 – jedna ÖVP w formie parasola na poziomie ogólnokrajowym, dziewięć na poziomie landowym, sześć organiza-

panująca między pracodawcami i pracownikami. Zob. M. Sully, *Die ÖVP i wechselnden Scheinwerferlicht der internationalen Aufmerksamkeit, Eine Sich von außen*, [w:] *Zukunftsfest 60 Jahre Österreichische Volkspartei*, red. A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, Wien 2005, s. 170.

¹⁷ G. Jelinek, *Aus Trümmern ins Zentrum Europas*, [w:] *Österreich, Die Zweite Republik*, red. W. Mück, Wien 2004, s. 69; *Nationalratswahl 2006 – Wahltag, Stichtag, endgültiges Gesamtergebnis*, http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/2006/End_Gesamt.aspx, z 14 XI 2009 r.

¹⁸ SPÖ otrzymała 29,26% głosów a ÖVP – 25,98%; zob. *Nationalratswahl 2008 – Wahltag, Stichtag, endgültiges Gesamtergebnis*, http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/2008/End_Gesamt.aspx, z 14 XI 2009 r.

¹⁹ E. Tálos, *Das politische System in Österreich*, Wien 2000, s. 22.

²⁰ Są to: Junge Volkspartei, Österreichische Wirtschaftsbund, Österreichische Bauernbund, Österreichische Frauenbewegung, Österreichische Arbeitnehmerinnen- und Arbeitnehmerbund i Österreichische Seniorenbund.

cji cząstkowych na poziomie ogólnokrajowym i 54 (6 x 9) organizacje cząstkowe na poziomie landowym²¹.

Reprezentantem obozu socjaldemokratycznego jest Socjaldemokratyczna Partia Austrii (niem. Sozialdemokratische Partei Österreichs, SPÖ)²². Pierwsza partia socjaldemokratyczna powstała na terenie austriackim w 1889 r. Obecni socjaldemokraci stanowią nowoczesną partię zachodnioeuropejską. W ich programie można znaleźć takie hasła, jak np.: wolność, równość, sprawiedliwość, solidarność. Znaczący podkreślają, że nie ma znaczących różnic pomiędzy ludowcami i socjaldemokratami, szczególnie od czasów Bruno Kreisky'ego (przewodniczącego socjalistów w latach 1967–1983). M.in. dzięki jego osobistej znajomości z kard. Franzem Königiem, arcybiskupem Wiednia, dokonano normalizacji stosunków z Kościołem katolickim²³. Zagadnieniem, które w ostatnim czasie dzieliło socjaldemokratów i ludowców, jest kwestia związków osób tej samej płci, tzw. Homo-Ehen. Jest to „tradycyjny” temat politycznego dyskursu austriackich zielonych. Również po stronie socjaldemokratycznej pojawiały się głosy poparcia dla idei zawierania związków przez osoby homoseksualne²⁴. Socjaldemokraci i ludowcy doszli w tej sprawie do kompromisu. Przyjęte rozwiązania wejdą w życie od 1 stycznia 2010 r. Podkreśla się, że socjaldemokraci odnieśli sukces na poziomie prawnym, ludowcy zaś na poziomie symbolicznym²⁵.

Poglądy niemiecko-narodowe wyznaje Austriacka Partia Wolnościowa (niem. Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ), która powstała w 1949 r. jako Związek

²¹ M. Sully, dz. cyt., s. 171.

²² W latach 1945–1991 partia nazywała się Socjalistyczna Partia Austrii. Od 1991 r. używa się w jej nazwie określenia socjaldemokratyczna. Zob. *Sozialdemokratische Partei Österreichs*, [w:] *Österreich Lexikon in drei Bänden*, red. E. Bruckmüller, Wien 2004, t. 3, s. 229.

²³ Tamże, s. 231.

²⁴ Np. na początku października 2007 r. należąca do SPÖ minister sprawiedliwości Maria Berger wskazała jako celowe opracowanie propozycji prawnych w kwestii związków partnerskich osób tej samej płci. Idea ta została odrzucona przez przedstawicieli partii ludowej. Informacja za *Ö1 Morgenjournal* (dziennikiem porannym pierwszego programu radia austriackiego), z 4 X 2007 r. Inicjatywa Marii Berger nie wyraża jej osobistych poglądów, lecz jest zakotwiczona w aktualnym programie partyjnym socjaldemokratów, w którym zapisano m.in.: „Da wir dafür eintreten, neben den traditionellen Formen der Familie auch andere Formen des Zusammenlebens lebbar zu machen, muß dies auch deren schrittweise gesetzliche Anerkennung zur Folge haben. Bestehende Diskriminierungen für gleichgeschlechtliche Partnerschaften sind in Richtung rechtlicher Gleichstellung zu überwinden“. Cyt. za SPÖ, *Das Grundsatz Programm*, Wien 1998, s. 18. Program jest dostępny w Internecie: http://www.spoe.at/bilder/d251/spoe_partei_programm.pdf, z 15 XI 2009 r.

²⁵ W praktyce socjaldemokratom udało się uzyskać dla związków homoseksualnych zrównanie pod względem prawnym i finansowym ze związkami heteroseksualnymi. Ludowcy wymogli, że nie będzie można ich zawierać w urzędzie stanu cywilnego, lecz w siedzibie władz okręgowych lub miejskich. Uzgodniono, że związki homoseksualne nie będą miały możliwości adoptowania dzieci ani korzystania ze sztucznego zapłodnienia. Informacja za *Ö1 Abendjournal* (dziennikiem wieczornym) z 17 XI 2009 r.

Niezależnych. Pod obecną nazwą ugrupowanie funkcjonuje od 1956 r. Szczególnie popularne było w latach 90., m.in. dzięki wyrażaniu niechęci wobec Unii Europejskiej i cudzoziemców zamieszkujących w Austrii²⁶. Osobą, z którą wiąże się polityczny sukces partii w 1999 r., tj. zdobycie drugiego po socjaldemokratach miejsca w Radzie Narodowej, które umożliwiło utworzenie rządu koalicyjnego z ludowcami, był prezydent Karyntii Jörg Haider. W czasie 14 lat jego przewodnictwa w partii (1986–2000) udało się pięciokrotnie zwiększyć poparcie wyborcze²⁷. W 2005 r. dokonano rozłamu partii wolnościowej. Powstała nowa formacja – Sojusz Na Rzecz Przyszłości Austrii (niem. Bündnis Zukunft Österreich, BZÖ), której inicjatorem i pierwszym przewodniczącym był Jörg Haider. Obie partie charakteryzowane są jako narodowo-konserwatywne, z tym że FPÖ bliższa jest pozycjom skrajnie prawicowym.

System partyjny w Austrii określany był mianem typu „dwa i pół” lub „kulejącego”²⁸. Życie polityczne zdominowane było i nadal jest przez partię ludową i socjaldemokratyczną. Zdecydowanie mniejszy wpływ mieli wolnościowcy. Koalicję ÖVP-SPÖ określa się mianem „wielkiej”. Zdarzało się, że ww. ugrupowania tworzyły rząd jednopartyjny lub w ramach „małej koalicji” (ludowcy lub socjaldemokraci z FPÖ/BZÖ)²⁹. Panujący układ rządowy skutkuje tym, że wiele ważnych urzędów państwowych znajduje się praktycznie w tych samych rękach. Do obyczaju politycznego weszło, że jedne urzędy lub firmy obsadzone są ludźmi z partii ludowej, inne z socjaldemokratycznej. Sytuacja polityczna w Austrii stanowiła okazję do żartów³⁰, a także do bardziej konkretnych działań. Próby dokonania zmian nie przyniosły trwalszych rezultatów³¹.

²⁶ P. Czarny, B. Naleziński, *Wstęp*, [w:] *Federalna Ustawa Konstytucyjna Republiki Austrii*, Warszawa 2004, s. 25.

²⁷ C. Zöchling, *Haider. Kim jest*, Kraków 2000, s. 9–10.

²⁸ E. Tálos, dz. cyt., s. 22.

²⁹ W okresie powojennym rządziły następujące koalicje/ ugrupowania partyjne: ÖVP-SPÖ-KPÖ (1945–1947); ÖVP-SPÖ (1947–1966); ÖVP (1966–1970); SPÖ (1970–1983); SPÖ-FPÖ (1983–1987); SPÖ-ÖVP (1987–2000); ÖVP-FPÖ/BZÖ (2000–2007; od 2005 r. FPÖ, jako BZÖ), SPÖ-ÖVP (2007–). Zob. *Koalition*, w: *Österreich Lexikon in drei Bänden*, red. E. Bruckmüller, Wien 2004, t. 2, s. 214.

³⁰ Nt. panującego w Austrii układu partyjnego opowiadano m.in. następujący dowcip: „Proszę państwa! (...) Kiedy jedna partia rządzi, a druga jest w opozycji do niej – to demokracja. Kiedy jest tylko jedna partia rządząca – to dyktatura. Ale kiedy są dwie partie w stosunku do siebie opozycyjne i obie rządzą – to Austria”. Cyt. za R. Kałuża, *Wiedeńskie ABC*, Warszawa 1979, s. 49.

³¹ Jörg Haider, do 2008 r. prezydent landu Karyntia, jeden z liderów FPÖ, a następnie BZÖ, wyraził na ten temat następującą opinię: „Das System ist rot-schwarz, geprägt vom Gruppenegoismus mit reduzierter Demokratie. Und genau dieses System fordere ich seit Jahrzehnten heraus, indem ich die Menschen ermuntere, aus einer selbst verschuldeten Unmündigkeit herauszutreten. [...] Es ist gar nicht einfach, das starre rot-schwarze Kartell in allen Bereichen aufzubrechen, wenn man mit einem Partner in der Regierung sitzt, der seit Jahrzehnten für Architektur und Wartung dieses Systems mitverantwortlich ist. Unter der Decke funktionieren die alten rot-schwarzen Seil-

Ważnym elementem oddziaływania na sytuację w kraju jest partnerstwo społeczne. Swymi korzeniami sięga ono początku lat 60. XX w., gdy w austriackiej gospodarce ujawniała się nowość w postaci napływających do kraju robotników cudzoziemskich (niem. Gastarbeiter). System bazuje na nieformalnej umowie partycypujących w nim stron. Znaczącą rolę odgrywają w nim cztery organizacje-parasole (niem. Dachverbände): Austriacka Izba Gospodarcza (niem. Wirtschaftskammer Österreich), Konferencja Przewodniczących Izb Rolniczych (niem. Präsidentenkonferenz der Landwirtschaftskammern), Ogólnokrajowa Izba Pracy (niem. Bundesarbeitskammer) oraz Konfederacja Austriackich Związków Zawodowych (niem. Österreichischer Gewerkschaftsbund)³². Dwie pierwsze instytucje powiązane są z ÖVP, dwie pozostałe – z SPÖ. W kwestiach dotyczących ekonomii, rynku pracy i innych istotnych zagadnieniach cztery ww. organizacje mają możliwości znaczącego wpływu. Ich siła oddziaływania wynika z istniejącej sieci powiązań personalnych i znajomości, która rozciąga się na takie instytucje państwowe, jak: parlament, rząd, administracja niższego szczebla, partie polityczne³³.

Nowością na scenie politycznej są zieloni³⁴. W 1986 r. udało się im wprowadzić ośmiu deputowanych do liczącej 183 członków Rady Narodowej. Podkreśla się, że po raz pierwszy od 1959 r. do rady weszli przedstawiciele czwartej siły politycznej. Nie wpłynęło to jednak w znaczący sposób na zmianę panującego w Austrii systemu partyjnego³⁵. W porównaniu z ÖVP, SPÖ, FPÖ i BZÖ zieloni stanowią partię o specyficznym sposobie funkcjonowania. Ciężar życia partyjnego spoczywa nie na partii, lecz na klubie parlamentarnym³⁶. Ważną przestrzenią życia partyjnego są media, zwłaszcza w okresie przedwyborczym. Wynika to z faktu, że zieloni nie są liczni. Do partii należy ok. 4,6 tys. członków, podczas gdy do ludowców – 700 tys., socjaldemokratów – 300 tys., wolnościowych – 40 tys.,

schaften ja prächtig. Die politische Farbenlehre gilt noch immer, wie die Beispiele zeigen: roter ARBÖ – schwarzer ÖAMTC; rotes BFI – schwarze WIFI; rote Gebietskrankenkasse – schwarze Bauernsozialversicherungen. Und in den zentralen Institutionen der Republik wie der OeNB gibt es immer nur Machtentscheidungen zwischen Rot und Schwarz. Andere politische Couleurs oder parteiungebundene Menschen haben Seltenheitswert“. Cyt. za A. Worm, *Ein Streitgespräch mit Jörg Haider*, Wien 2005, s. 10.

³² E. Tálos, dz. cyt., s. 13.26–27.

³³ A. Romejko, *Austriacka polityka wobec mniejszości narodowych i religijnych*, „Międzynarodowy Przegląd Polityczny” 2007, nr 4, s. 161–162.

³⁴ Od 1993 r. partia nazywa się oficjalnie: Zieloni – Zielona Alternatywa (niem. Die Grünen – Die Grüne Alternative). Zob. G. Jordan, *Die Grüne Alternative: woher sie kommt, Kurzer Abriss über die Vorgeschichte bis zum Einzug der Grünen in den österreichischen Nationalrat 1986*, s. 5, <http://www.gruene.at/uploads/media/vorgeschichte.pdf>, z 18 XI 2009 r.

³⁵ A. Pelinka, *Das politische System Österreichs*, [w:] P. Dusek, A. Pelinka, E. Weinzirl, *Zeitgeschichte im Aufriß, Österreich seit 1918*, Wien 1988, s. 311.

³⁶ O. Pruckner, dz. cyt., s. 47.

zaś do BZÖ – 10 tys. (dane z 2008 r.)³⁷. Biorąc pod uwagę nieznaczną w stosunku do innych partii ilość członków, zieloni uzyskują niemałe dotacje finansowe z budżetu państwa. W 2007 r. otrzymali 1,8 mln euro, podczas gdy socjaldemokraci i ludowcy odpowiednio 5,2 i 5,1 mln euro³⁸.

Obok ww. ugrupowań można wskazać jeszcze Komunistyczną Partię Austrii (niem. Kommunistische Partei Österreichs, KPÖ) i LIF. Pomimo że w okresie powojennym radzieckie władze okupacyjne popierały komunistów, nie zdobyli oni realnych wpływów. Po raz ostatni weszli do Rady Narodowej w 1956 r., zdobywając trzy mandaty³⁹. Przedstawiciele LIF zasiadali w Radzie Narodowej w latach 90. minionego stulecia. W wyborach w 1994 r. zdobyli 11 mandatów, a wyborach mających miejsce rok później – 10. LIF stanowiło wówczas problem dla ludowców, gdyż jego działacze odwoływali się do podobnego elektoratu, co ludowcy⁴⁰. Obecnie KPÖ i LIF nie mają znaczenia na austriackiej scenie politycznej.

Proces zakładania partii nie jest w Austrii skomplikowany. W kraju popularna jest opinia, że możliwość zakładania partii politycznych stanowi istotny wyznacznik życia demokratycznego. Pierwsze uregulowania wydane w powojennej Austrii przez parlament, a dotyczące sposobu zakładania partii politycznych, pochodzą z 1975 r.⁴¹ Obowiązują one z niewielkimi zmianami do dnia dzisiejszego. Aby założyć nową partię należy opracować statut, w ramach którego zaprezentowana zostanie struktura organizacyjna partii, w tym organy ją reprezentujące, oraz prawa i obowiązki członków. Obowiązkowe jest opublikowanie statutu i złożenie go w MSW. Wypełnienie tego warunku skutkuje tym, że partia otrzymuje osobowość prawną. Przyjmuje się, że działalność partyjna nie może podlegać ograniczeniom⁴². Wyjątkiem jest działalność, w ramach której propaguje się ideologię narodowosocjalistyczną. Jest ona prawnie zakazana w oparciu o art. 1, par. 3 tzw. prawa zakazującego (niem. Verbotsgesetz). Prawo to obowiązuje od 1945 r. Kilkakrotnie było one nowelizowane. Ostatnie zmiany wprowadzono w 1992 r.⁴³ Nieskomplikowany proces zakładania partii politycznych skutkuje ich ilością –

³⁷ *Wieviele Mitglieder haben die österreichischen Parteien jeweils?*, „derStandard.at”, <http://derstandard.at/?url=/?id=1224776617579>, z 13 XI 2009 r.

³⁸ *Parteienförderung (1995–2007)*, <http://www.bundeskanzleramt.at/Docs/2007/7/11/parteienfoerderung.pdf>, z 13 XI 2009 r.

³⁹ J. Kozeński, dz. cyt., s. 244.246.

⁴⁰ P. Czarny, B. Naleziński, dz. cyt., s. 29.

⁴¹ *Bundesgesetz vom 2. Juli 1975 über die Aufgaben, Finanzierung und Wahlwerbung politischer Parteien (Parteigesetz)*, „Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich“ 1975, s. 1719–1722.

⁴² Tamże, art. 1, par. 1, p. 3–4.

⁴³ *Verfassungsgesetz vom 8. Mai 1945 über das Verbot der NSDAP (Verbotsgesetz)*, „Staatsgesetzblatt für die Republik Österreich“ 1945, s. 19–22; *Bundesverfassungsgesetz, mit dem das Verbotsgesetz geändert wird (Verbotsgesetznovelle 1992)*, „Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich“ 1992, s. 743.

jest ich ponad 400. Realne znaczenie dla życia politycznego w Austrii ma obecnie pięć ugrupowań: ÖVP, SPÖ, FPÖ, BZÖ i zieloni⁴⁴.

3. Główne założenia programowe i ich realizacja

Okres powojenny był w Austrii naznaczony dążeniami do odzyskania niepodległości, co miało miejsce w 1955 r., oraz działaniami mającymi na celu podniesienie gospodarcze kraju. Sprawy programowe w partii ludowej nie odgrywały pierwszych dekadach istotnej roli. Na początku ludowcy stanowili luźne stowarzyszenie wyborcze, które opierało się na intelektualnie „nieprzerobionych” tradycjach, niezwerbalizowanym rozumieniu programu oraz zwykłym dążeniu do zdobycia władzy⁴⁵.

Sytuacja uległa zmianie, kiedy po okresie samodzielnych rządów ludowcy znaleźli się na okres blisko dwóch dekad w opozycji. Czas bycia w opozycji z jednej strony umożliwił wybicie się nowym działaczom, z drugiej zaś stał się okazją do programowej reorientacji. 22 kwietnia 1995 r. opublikowano program zasadniczy (niem. Grundsatzprogramm)⁴⁶ partii ludowej, który obowiązuje do dnia dzisiejszego. Droga, która wiodła do jego wypracowania, nie była krótka. Można w niej wyróżnić trzy etapy. Pierwszy etap obejmuje okres do 1970 r. Na początku były ogólne, przewodnie założenia programowe. Nowe opracowano w 1952 r. pod hasłem *Wszystko dla Austrii* (niem. *Alles für Österreich*). W preambule programu z 1945 r. mowa była jedynie o austriackim dziedzictwie oraz o wiernych ojczyźnie rodakach. W programie z 1952 r. obok austriackich patriotów przywołuje się wartości związane z chrześcijańską i zachodnią kulturą, w ramach których jest miejsce dla solidaryzmu i federalizmu. Nowy program partii został opracowany w 1958 r. w Innsbrucku pt. *Czego chcemy* (niem. *Was wir wollen*). Był to faktycznie program wyborczy. Podobny charakter miał *Manifest Klagenfurcki* (niem. *Klagenfurter Manifest*) z 1965 r. Świadczyły one o ciągłych poszukiwaniach programowych, z jakimi miano do czynienia w partii⁴⁷.

W 1966 r. ludowcy zdobyli większość w parlamencie, którą utracili w 1970 r. Drugi etap formowania programu przypada na okres pozostawania w opozycji. Liderami partii byli wówczas Karl Schleinzer i Alois Mock. Pierwszym etapem było opracowanie tzw. programu salzburskiego (niem. *Salzburger Programm*), który przyjęto w 1972 r., a który przez kolejne dwie dekady określał działania polityczne

⁴⁴ E. Tálos, dz. cyt., s. 22.

⁴⁵ A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, dz. cyt., s. 11.

⁴⁶ *Grundsatzprogramm, Beschlossen am 30. ordentlichen Parteitag der Österreichischen Volkspartei am 22. April 1995 in Wien*, Wien 1998. Tekst programu został opublikowany na stronie internetowej ÖVP: <http://www.oevp.at/download/000298.pdf>, z 13 XI 2009 r.

⁴⁷ A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, dz. cyt., s. 13–14.

ludowców, postrzegających siebie jako nowoczesną partię, otwartą na kwestie społeczne, społeczną gospodarkę rynkową oraz ochronę środowiska. Zaproponowany w programie katalog zasad był typowy dla europejskich partii chadeckich: wolność, równość, sprawiedliwość, partnerstwo, subsydiarność, partycypacja⁴⁸.

Na bazie programu salzburskiego powstały cztery tzw. plany na rzecz jakości życia (niem. *Piäne zur Lebensqualität*): plan 1: ochrona zdrowia, budownictwo mieszkaniowe, ochrona środowiska; plan 2: postęp społeczny dla wszystkich; plan 3: społeczna gospodarka rynkowa; plan 4: edukacja. Jednym z trzech redaktorów planu czwartego był Wolfgang Schüssel⁴⁹. Dokonano zmiany akcentów, poświęcając uwagę takim kwestiom, jak: wydajność, demokracja, technologia i infrastruktura, grupy nieaktywne zawodowo, edukacja. Zmiana rozłożenia akcentów była związana z poszukiwaniem potencjalnych wyborców wśród elektoratu dotychczas głosującego na socjalistów⁵⁰.

Na temat planów na rzecz jakości życia systematycznie prowadzono dyskusję w okresie późniejszym. W 1979 r. wypracowano program wyborczy pt. *Alternatywa 79* (niem. *Alterantive 79*), odbijający trwającą dyskusję nt. powyższych planów. Po wyborach z 1983 r. ujawniły się akcenty neokonserwatywne, które stały w opozycji względem działań reformatorskich. Reformy udało się wcielić w życie 15 lat później. W latach 80. pojawia się koncepcja ekologiczno-społecznej gospodarki rynkowej, która w kolejnej dekadzie została włączona do programu partii ludowej. Pod kierunkiem Aloisa Mocka program ludowców otrzymał rys proeuropejski. Dzięki jego aktywności w Europejskiej Unii Demokratycznej ułatwiono Austrii wejście do struktur unijnych⁵¹.

Warty uwagi jest projekt ekologiczno-społecznej gospodarki rynkowej, który został w latach 1987–1988 rozwinięty przez Josefa Riegla. Koncepcja ta obecna jest nie tylko u austriackich ludowców, lecz także w programie niemieckiej CDU. Program Riegla rozpoczyna trzecią fazę prac nad programem zasadniczym partii ludowej. Odnowienie programu partyjnego dokonane zostało pod kierownictwem Erharda Buska. Aktywnie uczestniczyli w tym procesie młodszy działacze partyjni. Opracowywanie programu oficjalnie zainicjowano w ramach konferencji pod hasłem: *Austria – dialog dla przyszłości*, która miała miejsce 4 lutego 1993 r. Kilka miesięcy później zorganizowano Akademię Wrześniową (niem. *September Akademie*), na której wygłoszono ok. 100 wykładów nt. głównych wyzwań współczesności. Pokłosem było sformułowanie „siedmiu wyzwań dla nowych

⁴⁸ R. Alberski, dz. cyt., s. 105.

⁴⁹ A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, dz. cyt., s. 14.

⁵⁰ R. Alberski, dz. cyt., s. 105.

⁵¹ A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, dz. cyt., s. 14–15. Ludowcy w okresie powojennym popierali ideę włączenia Austrii do wspólnot europejskich. Zrealizowano to w 195 r. na skutek oporów ze strony SPÖ. więcej na ten temat zob. W. Sonnleitner, dz. cyt., s. 99–100.114.

czasów”. Za takowe uznano: przyszłość polityki, przyszłości państwa socjalnego, nową rolę państwa w polityce gospodarczej, problemy rodziny w okresie przełomu, nowe perspektywy w stosunkach między pokoleniami, nowe cele kształcenia, nowe koncepcje zagospodarowania obszarów wiejskich⁵².

Prace nad programem zawieszono w 1994 r. ze względu na potrzebę zaangażowania się w referendum w sprawie przystąpienia Austrii do Unii Europejskiej oraz wybory parlamentarne, których termin wyznaczono na październik. W ramach kampanii wyborczej prezentowano dokument pt. *Plan dla Austrii*. Wskazano w nim na partię ludową, jako gwaranta umiarkowania i stabilizacji oraz na zagrożenie przez „nieodpowiedzialne kwestionowanie politycznego systemu przez Partię Wolności oraz polityczny fanatyzm i fundamentalizm Zielonych”. Aby zapobiec szkodzeniu krajowi przez SPÖ ludowcy postanowili wejść w wielką koalicję. Program wyborczy podzielono na trzy tematyczne części: *Ojczyzna, Gospodarka, Bezpieczeństwo*. Ciekawostką jest fakt, że do tej pory temat ojczyzny pojawiał się jedynie w programie wyborczym wolnościowców⁵³. Po wyborach powrócono do kwestii programu partii. Wydano go w roku następnym. Dzięki temu Wolfgangowi Schüsselowi udało się umocnić pozycję ludowców w rządzie austriackim⁵⁴.

Opublikowany tekst programu liczy 28 stron. Składa się z dwóch części. W pierwszej pt. *Unser Selbstverständnis* dano odpowiedź na następujące kwestie: 1. za kogo się ludowcy uważają; 2. jakie mają cele; 3. na jakich wartościach bazują. W drugiej części pt. *Unsere Positionen* zaprezentowano główne zagadnienia, którymi się ludowcy zajmują. Są to: silna demokracja, ekologiczno-społeczna gospodarka rynkowa, nowe umowy społeczne, życie i środowisko, edukacja i kultura, ojczyzna w Europie i na świecie.

Ludowcy określają się mianem partii chrześcijańsko-demokratycznej. Inspirację do działania czerpią z chrześcijańskiego przekonania o godności człowieka. Nie oznacza to jednak, że są partią konfesyjną, powiązaną z określonym kościołem czy związkiem religijnym. Inne ważne zasady, które w partyjnej działalności odgrywają rolę to: miłość bliźniego, sprawiedliwość, wolność i tolerancja. Ludowcy działają na rzecz pokoju i zachowania stworzenia. Są otwarci na chrześcijan i tych wszystkich, którzy podzielają ich wartości. W kwestiach społecznych akcentują potrzebę pomocy zgodnie z logiką zasady subsydiarności. Wskazując, że na państwie przede wszystkim spoczywa odpowiedzialność za zwalczanie biedy, podkreślają, iż inne instytucje również powinny być w tej sprawie aktywne⁵⁵.

⁵² R. Alberski, dz. cyt., s. 106–107; A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, dz. cyt., s. 15.

⁵³ R. Alberski, dz. cyt., s. 107.

⁵⁴ A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, dz. cyt., s. 15.

⁵⁵ *Grundsatzprogramm...*, s. 11.

Ludowcy popierają liberalne państwo prawa i otwarte społeczeństwo, popierają demokrację parlamentarną, która stanowi wyraz funkcjonowania państwa prawa. Opowiadają się za modelem państwa federalnego, z landami i gminami obdarzonymi znaczną autonomią. Nieodzowną jest ochrona praw jednostki, szczególnie tych, które odnoszą się do własności prywatnej. Jednocześnie zwraca się uwagę, że wolność bez odpowiedzialności jest nie do zaakceptowania. Ważne jest odniesienie jednostek do życia społecznego, w tym do rodziny, podstawowej komórki społecznej. Ludowcy zwracają uwagę, że rodzina służy dobru całego społeczeństwa⁵⁶.

W dziedzinie gospodarki ludowcy popierają ekologiczno-społeczną gospodarkę rynkową, w ramach której postulują staranie o wzrost wydajności poszczególnych jednostek połączony ze zrównoważeniem społecznym i troskliwym podejściem do natury. W ramach propagowanej zasady odnawialności (niem. Nachhaltigkeit) zwraca się uwagę, że podejmowane działania nie mogą odbywać się kosztem przyszłych pokoleń oraz przekraczać regeneracyjne możliwości natury⁵⁷. Ludowcy mają świadomość, że w ramach zglobalizowanej gospodarki jedyną szansą jest zwrócenie się ku „jakościowej gospodarce” dzięki inwestycjom w edukację oraz rozwój nowych technologii. W rolnictwie postulują produkcję żywności wysokiej jakości. Siłę napędową gospodarki ludowcy dostrzegają w austriackiej klasie średniej⁵⁸.

Zdaniem ludowców miejsce Austrii jest w Europie. Z miłości do ojczyzny są jednak przeciwni próbom „rozmontowania” samodzielności państwowej Republiki Austrii. Odwołując się do zasady subsydiarności, zwracają uwagę na konieczność sensownego podziału zadań pomiędzy instytucjami unijnymi, państwami członkowskimi, landami, regionami i gminami⁵⁹. Opowiadają się za zachowaniem i propagowaniem austriackiego dziedzictwa kulturowego, a jednocześnie akceptują kulturową różnorodność Europy. Troska o własną tożsamość kulturową ujawnia się w podejściu do cudzoziemców, którzy chcą się osiedlić w Austrii. Akceptując ich prawo do własnej tożsamości, oczekuje się z ich strony działań na rzecz integracji w społeczeństwie austriackim. Nie każdy cudzoziemiec ma prawo do osiedlenia się w Austrii. Nie można, zdaniem ludowców, pozwolić na napływ cudzoziemców „na koszt” miejscowej ludności. Austria powinna realizować zobowiązania jako kraj przyjazny azylantom, jednak ich liczba musi uwzględnić możliwości rynku pracy, szkolnictwa i mieszkalnictwa⁶⁰.

⁵⁶ Tamże, s. 3.5.

⁵⁷ Tamże, s. 12–13.

⁵⁸ Tamże, s. 13–14.

⁵⁹ Tamże, s. 26–27.

⁶⁰ Tamże, s. 18.

Ludowcy popierają integrację europejską, szczególnie w jej środkowo- i wschodnioeuropejskim wymiarze, za który Austria powinna czuć się odpowiedzialna. Ma to m.in. prowadzić do Europy pokoju, bezpieczeństwa, sprawiedliwości i dobrobytu. Wyznacznikiem bezpieczeństwa kraju jest zachowanie niepodległości, nienaruszalności terytorialnej oraz pokoju i wolności dla wszystkich Austriaków. W odniesieniu do działań na rzecz pokoju na świecie ludowcy popierają zaangażowanie o charakterze humanitarnym i gospodarczym; nie wspomina się o aktywności militarnej⁶¹.

Ludowcy określają się mianem partii, której celem jest społeczna integracja. Interesują ich nie tylko problemy dotyczące jednostek, lecz całego społeczeństwa. Odnosząc się do politycznej i zawodowej aktywności kobiet, proponują, aby przynajmniej 1/3 stanowisk była obsadzana przez kobiety. W polityce postulują przyjazną kobietom atmosferę. Politycznie ludowcy określają się jako partia środka, której obcy ma być jakikolwiek ekstremizm⁶².

Pokłosiem prac nad programem partii była obejmująca 463 strony publikacja książkowa wydana z inicjatywy wicekanclerza Wolfganga Schüssela⁶³. Kontynuacją tej inicjatywy był Alpbach-Prozess, zainicjowany przez kanclerza Schüssela w 2000 r. Stanowi on platformę współpracy pomiędzy przedstawicielami nauki, biznesu, kultury i polityki. Jego celem jest rozwiązywanie problemów współczesnego świata w duchu chrześcijańsko-demokratycznej tradycji.

Ludowcy nie chcieli, aby program bazowy stanowił jedynie teoretycznego zbioru życzeń i postulatów. Stanowiąc słabszego koalicjanta w rządzie, mieli mniejsze możliwości realizacji założeń programowych. Problemem był odczuwalny spadek zaufania do ludowców (i socjaldemokratów), co stanowiło przeszkodę w skutecznym rządzeniu, szczególnie na poziomie landowym. Wolfgang Schüssel, który został wybrany na przewodniczącego partii dwa dni przed uchwaleniem programu bazowego, tj. 20 kwietnia 1995 r., podjął decyzję o wymówieniu koalicji z socjaldemokratami. Ludowcy osiągnęli słabsze wyniki w ramach wyborów, które miały miejsce w grudniu 1995 r., niż się tego spodziewali. Mimo że nieco poprawili wyniki, uzyskując 28,3% poparcia, to jednak socjaldemokraci zyskali 38,3% głosów. Pozycja ludowców w ramach pertraktacji koalicyjnych była więc słabsza. Ich atutem była możliwość zawarcia koalicji z FPÖ, której lider – Jörg Haider – w czasie kampanii wyborczej nie wykluczał współpracy z ÖVP⁶⁴.

Czas koalicji SPÖ-ÖVP był naznaczony systematycznym słabnięciem pozycji socjaldemokratów; nie udało się zatrzymać tego procesu, dokonując zmiany na stanowi-

⁶¹ Tamże, s. 27.

⁶² Tamże, s. 4.16.

⁶³ *Österreich Zukunftsreich, Denkpfleiler ins 21. Jahrhundert*, red. S. Karner, Wien 1999.

⁶⁴ R. Olt, dz. cyt., s. 146–147.

sku kanclerza – Franza Vranitzky’ego zastąpił Viktor Klima. Po wyborach w 1999 r., w ramach koalicji z wolnościowcami, ludowcy mieli możliwość realizacji założeń zawartych w programie bazowym. Podejmowano kroki, które miały prowadzić do prywatyzacji i liberalizacji gospodarki zgodnie z hasłem głoszonym przez Wolfganga Schüssela i Martina Bartensteina: Więcej tego, co prywatne – mniej tego, co państwowe (niem. Mehr Privat – weniger Staat). Efektem była spłata zadłużenia publicznego, a także realizacja prorodzinnej polityki. Uporządkowanie budżetu, które urzeczywistniono pod hasłem deficytu zerowego (niem. Nulldefizit), było wydarzeniem o charakterze unikatowym. Dokonano tego po raz pierwszy w dziejach powojennej Austrii. Ważnym dokonaniem była reforma podatkowa, której intensywna faza przypadła na początek 2005 r. Jednym z jej efektów było obniżenie podatku dochodowego od osób prawnych (CIT) o 25%, co wpłynęło pozytywnie na zwiększenie inwestycji. Celem rządowym było zmniejszenie do 2010 r. wydatków o 40%.

W kwestii polityki prorodzinnej ważną decyzją było wprowadzenie tzw. Kindergeld – wsparcia finansowego rodzin, którego wysokość była uzależniona od ilości i wieku dzieci – co w porównaniu do innych krajów europejskich stawiało Austrię w chlubnej czołówce⁶⁵. Podjęto się reformy systemu świadczeń emerytalnych. Celem działań było obniżenie kosztów, przy jednoczesnym zachowaniu wysokości świadczeń. Propagowano trzeci (prywatny) filar ubezpieczeń emerytalnych obok funkcjonujących dwóch filarów – ubezpieczenia państwowego i zakładowego⁶⁶. W ramach tzw. pakietu integracyjnego (niem. Integrationspaket), który promowano od 2000 r., wskazano na potrzebę uporządkowania sytuacji cudzoziemców zamieszkujących w Austrii. Opowiedziano się za różnego rodzaju ułatwieniami, w tym za szerszym dostępem do rynku pracy. Jednym z ważnych elementów pakietu integracyjnego były działania na rzecz podniesienia poziomu znajomości języka niemieckiego. Uczestnictwo w specjalnych kursach językowych zakończone pozytywnym wynikiem miało być warunkiem otrzymania zgody na przedłużenie pobytu w Austrii. Uregulowanie to nie dotyczyło obywateli Unii Europejskiej⁶⁷.

4. Perspektywy na przyszłość

Problemem każdej partii, która działa w demokratycznym kraju, jest możliwość rządzenia. Droga do władzy prowadzi przez proces wyborczy. Czymś niezbędnym jest więc umiejętność rozpoznawania aktualnej sytuacji społecznej, panujących nastrojów i preferencji. Dobre pomysły, idee, programy okazują się być czymś niewystarczającym, w obliczu braku zainteresowania wyborców. Analiza

⁶⁵ Tamże, s. 154. Więcej na temat polityki austriackiej w kwestii rodziny zob. A. Romejko, *Sytuacja rodziny w Europie Zachodniej na przykładzie Austrii*, „Studia Gdańskie” 2008, nr 22, s. 91–94.

⁶⁶ R. Olt, dz. cyt., s. 155.

⁶⁷ *Österreich: Integrationspaket für Ausländer*, „Migration und Bevölkerung“ czerwiec 2006, s. 3.

trendów społecznych, szczególnie tych odnoszących się do polityki, dokonywana jest przez wielu specjalistów partyjnych, w tym z ÖVR

Obecnie zwraca się uwagę na to, że ujawnia się nowy typ wyborcy. Miejscem, w którym jest on widoczny, są tereny miejskie, w tym stolica Austrii – Wiedeń, zaś środowiskiem – austriaccy młodzi dorośli. W ich podejściu do polityki brakuje zaangażowania oraz zaufania. Nie dostrzega się także przywiązania do określonej partii. W drugiej poł. XX w. partie były dość ściśle związane z elektoratem przynależnym do określonej klasy społecznej czy środowiska zawodowego. Obecnie zaczynają się tam ujawniać braki. Nie występuje coś takiego, jak konkretne ukierunkowanie polityczne. Problemem jest zawichość i kompleksowość współczesnego życia politycznego i wynikające z tego problemy z jego zrozumieniem. Reakcją jest dystansowanie się względem polityki⁶⁸.

Trudność stanowi także akceptacja proponowanych w ramach danej partii wartości. Ujawniający się w Austrii deficyt wartości na poziomie politycznym nie jest fenomenem, który jest typowy dla tego kraju. Próbuje się temu zaradzić, podejmując działania o charakterze marketingowym. Wartości, które udaje się „sprzedawać”, okazują się być jednak powierzchowne. Wyborcy chętniej zwracają się ku temu, co jest atrakcyjnie opakowane a jednocześnie nieskomplikowane i nie wymagające wysiłku. Podkreśla się, że sukces danej partii nie jest obecnie związany z podjęciem istotnych tematów, lecz z właściwą formą i stylem orientowania się na wartości, oraz że polityka będzie miała spersonalizowany charakter, co będzie otwierało szerokie pole do opisu dla gwiazd medialnych i populistów⁶⁹.

Naukowcy związani z partią ludową są przekonani, że jest ona w stanie sprostać współczesnym i przyszłym wyzwaniom. Zwraca się uwagę, że atutem jest struktura partii. ÖVP nie jest homogeniczną organizacją, lecz stanowi konglomerat organizacji cząstkowych. Powinno to odpowiadać współczesnemu światu, charakteryzującemu się brakiem ciągłości i całościowości⁷⁰. Postuluje się dokonanie przewartościowania.

⁶⁸ S. Karmasin, *Politik ohne Politik? Zwischen Entideologisierung und Legitimation: Die Image-Zukunft der Parteien in Österreich*, [w:] *Zukunftsfest 60 Jahre Österreichische Volkspartei*, red. A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, Wien 2005, s. 330; M. Prisching, *Zur Zukunft von Volksparteien in Österreich, Die Epoche einer Volkspartei, Zukunftsfest 60 Jahre Österreichische Volkspartei*, red. A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, Wien 2005, s. 227.

⁶⁹ P. Filzmaier, *Parteienpositionierung: Die Zukunft der österreichischen Parteien bis 2050*, [w:] *Zukunftsfest 60 Jahre Österreichische Volkspartei*, red. A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, Wien 2005, s. 302; S. Karmasin, dz. cyt., s. 331. Jako przykład można podać osobę Jörga Haidera (1950–2008). Christa Zöchling, autorka biografii Haidera, napisała o nim, jako o fenomenie kultury masowej, demagogu, „który najpierw dawał się masom inspirować, a potem sam je uwodził”. Zob. C. Zöchling, dz. cyt., s. 12.120.

⁷⁰ „Im 21. Jahrhundert [...] ist die Volkspartei die einzige den gesellschaftlichen Bedingungen einer spätmodernen, postmodernen, individualisierten, pluralisierten, «flüchtigen», in Lebensstile fragmentierten Welt angemessene politische Assoziation. Es gibt deshalb keine Alternative zu einer Volkspartei“. Zob. M. Prisching, dz. cyt., s. 227.

Z jednej strony wartości, które przemawiały do starszej generacji nie mają takiego działania na młodych, z drugiej nie ujawniły się wartości, które mogłyby stanowić o sile przyciągania ludowców w stosunku do młodych. Oprócz typowych dla ludowców tematów, jak np. gospodarka czy rodzina, należy zwrócić uwagę na takie kwestie, jak: człowieczeństwo, przyzwoitość, solidarność, odpowiedzialność⁷¹.

W wydanej z okazji 60. rocznicy działania ÖVP książce (*Zukunftsfest 60 Jahre Österreichische Volkspartei*, Wien 2005) opublikowano artykuł, w którym autor wskazuje na pięć istotnych kierunków, które warunkują przyszłość partii⁷². Są to: 1. państwo świeckie (nie laickie); 2. liberalność (nie liberalizm) w życiu społecznym i gospodarczym; 3. tożsamość ponadnarodowa (nie internacjonalizm) w Europie; 4. subsydiarność i odnawialność (nie ślepy centralizm, federalizm czy skupienie się na ilościowym wzroście) w kwestii wydajności; 5. demokratyczny islam jako szansa (a nie islamizm jako ryzyko).

Inaczej niż przed I i II wojną światową chadecy austriaccy dystansują się wobec państwa konfesyjnego czy klerykalnego. W duchu wyznawanej zasady świeckości (niem. *Sekularität*) i zasady rozdziału państwa i kościoła nie wiążą się z określoną wspólnotą religijną. W tym kontekście można stwierdzić, że chrześcijańska demokracja jawi się jako „polityczno-etyczny apel, który jest inspirowany tym, co religijne i motywowany tym, co demokratyczne”. Ludowcy deklarują się, jako partia dla chrześcijan oraz dla niechrześcijan będącymi „ludźmi dobrej woli”, którzy są zainspirowani wartościami humanistycznymi i oświeceniowymi, a jednocześnie nie negują inspiracji religijnej. Ludowcy proponują wspólną naukę religii dla żydów, chrześcijan i muzułmanów, której owocem miałyby być wzajemne zrozumienie.

Liberalność (niem. *Liberalität*) jest czymś innym niż liberalizm. Propagowana przez ludowców liberalność ma zastosowanie m.in. w takich kwestiach, jak np. migracja. Ludowiec nie powinien pytać o pochodzenie. Istotniejsze jest to, czy spotkany człowiek znajduje się w potrzebie, czy nie jest samotny lub biedny. Nowocześni ludowcy są sceptyczni względem zglobalizowanej, niekontrolowanej gospodarki oraz globalnych monopolii, uniemożliwiających uczciwą konkurencję. Preferowany model gospodarki ludowcy określają mianem ekologicznego, społecznego i rynkowego (niem. *ökologisch-soziale Marktwirtschaft*). W jego ramach powinno uwzględniać się postulat odnawialności środowiska naturalnego. Określenie społeczny rozumiane jest jako sprawiedliwość względem ludzkości i środowiska. Służyć jej ma uzależnienie obciążeń podatkowych od intensywności działań o charakterze ekologicznym.

⁷¹ S. Karmasin, dz. cyt., s. 330–331.

⁷² T. Köhler, *Funken sprühen: die Zukunft der Christdemokratie*, [w:] *Zukunftsfest 60 Jahre Österreichische Volkspartei*, red. A. Kohl, R. Lopatka, W. Molterer, Wien 2005, s. 292–301.

Przełamanie ograniczeń narodowych i nacjonalistycznych jest możliwe jedynie poprzez ponad(supra)narodowy światopogląd (niem. Supranationalität). Wskazuje się na konieczność poważnego potraktowania idei nadnarodowości i uwzględnienia jej w prawodawstwie europejskim. Spowodowałoby to, że faktyczne znaczenie miałyby takie instytucje, jak Parlament Europejski i Komisja Europejska (instytucje ponadnarodowe), a nie, jak jest obecnie, Rada Europejska, która jest instytucją o charakterze międzyrządowym⁷³.

Preferowana przez ludowców zasada subsydiarności (pomocniczości) została wypracowana w ramach katolickiej nauki społecznej⁷⁴. Stanowi ona także jedną z podstawowych zasad Unii Europejskiej. Odwołując się do zasady subsydiarności, ludowcy uzasadniają potrzebę federalnego modelu Europy, w ramach którego popierana będzie samodzielność niższych szczebli – państwowego, regionalnego, prowincjonalnego i gminnego⁷⁵.

Zamieszkiwanie w Austrii relatywnie młodej mniejszości, jaką są muzułmanie, stanowi sposobność do podjęcia przez ludowców tematu islamu⁷⁶. W odniesieniu do społeczności muzułmańskiej używają oni określenia islamska demokracja (niem. Islamdemokratie). Swoją szansę dostrzegają w otwarciu się na islamskich demokratów. Przykładem realizowania postulatu islamskiej demokracji jest rządząca w Turcji Partia Sprawiedliwości i Postępu, która dystansuje się względem islamskiego fundamentalizmu, wyznaje wartości związane z humanizmem, oświeceniem i (różną od feminizmu) emancypacją, realizuje założenia nowoczesnej, świeckiej polityki na wzór europejski⁷⁷.

Wskazane powyżej oczekiwania wobec „ludowej partii przyszłości”, stanowią powód zainteresowania działaczy ÖVP koalicją rządową z zielonymi, którzy na scenie austriackiej, na co zwrócono uwagę w poprzednim paragrafie, jawią się jako partia nowego typu. Podjęcie współpracy uzasadnia się tym, że ludowcy i zieloni są partiami pod względem wyznawanych wartości konserwatywnymi. Pierwszym chodzi o zachowanie stworzeń, drugim o zachowanie środowiska. Obie partie

⁷³ Tamże, s. 295–296.298.

⁷⁴ Por. Pius XI, *Quadragesimo anno*, nr 80: „Z tego względu władza państwowa powinna niższym społecznościom zostawić do wypełnienia mniej ważne zadania i obowiązki, które by ją zresztą zbyt rozpraszały. To zaś pozwoli jej na swobodniejsze, bardziej stanowcze i skuteczniejsze spełnianie tych obowiązków, które wyłącznie do niej należą i które tylko ona może wykonać, mianowicie: kierownictwo, kontrola, nacisk, karanie nadużyć, zależnie od tego, co wskazuje chwila i czego żąda potrzeba. Sprawujący władzę winni być przekonani, że im sprawniej – dzięki przestrzeganiu tej zasady «pomocniczych» usług państwa – działać będzie hierarchiczny ustroj poszczególnych społeczności, tym silniejszy będzie społeczny autorytet i żywotność społecznego życia, tym też szczęśliwszy i pomyślniejszy będzie stan spraw państwa”.

⁷⁵ T. Köhler, dz. cyt., s. 297.

⁷⁶ Por. A. Romejko, *Austriacka polityka...*, s. 164–166.

⁷⁷ T. Köhler, dz. cyt., s. 298.

opowiadają się za ekologizacją systemu podatkowego, co ma wspierać realizację ekologiczno-społecznej gospodarki rynkowej. U obu partii podobne jest podejście do godności ludzkiej, która przysługuje człowiekowi niezależnie od jego pochodzenia. Ludowcy i zieloni mają podobny elektorat – młodzi mieszkańcy miast. Np. w wewnętrznych dzielnicach Wiednia preferencje wyborcze kierowane są przede wszystkim ku ludowcom i zielonym⁷⁸. Rozmowy pomiędzy ludowcami a zielonymi na temat koalicji rządowej toczyły się po wyborach w 2002 r. Wybrano jednak kontynuację współpracy z FPÖ⁷⁹.

Zakończenie

Od zakończenia II wojny światowej do chwili obecnej Austriacka Partia Ludowa wywiera znaczący wpływ na całokształt życia politycznego, gospodarczego i społecznego w Austrii. Dzięki specyficznemu układowi politycznemu, który wyraża się w nieformalnym ciele, jakim jest partnerstwo społeczne, ludowcy, nawet w sytuacji zasiadania w ławach opozycyjnych, mieli możliwość oddziaływania na sytuację w kraju. „Tradycyjnym” partnerem ludowców są socjaldemokraci. Ku niezadowoleniu innych ugrupowań partyjnych między tymi dwoma zapadają najważniejsze rozstrzygnięcia dotyczące kraju. Najnowszy rozkład preferencji wyborczych „skazuje” ludowców i socjaldemokratów na współzrządzenie. Ani ludowcy, ani socjaldemokraci nie są w stanie utworzyć rządu w ramach małej koalicji, który miałby większość głosów w Radzie Narodowej. Sytuacja mogłaby ulec zmianie, gdyby FPÖ i BZÖ ponownie zaczęły funkcjonować jako jedna partia.

Odnosząc się do ludowego etosu, przedstawiciele ÖVP zwracają uwagę na wartości chrześcijańskie, które stoją u jego podstawy. Jednocześnie są gotowi do kompromisu, którego celem jest zapewnienie pozostania przy władzy, a który nie zawsze współgra z przywoływanym światem wartości. Ludowcy postrzegają siebie jako „partię przyszłości”. Zwracają uwagę, że ich niejednorodna struktura odpowiada mentalności współczesnego człowieka, który broni się przed tym, co zhierarchizowane, a jednocześnie skomplikowane. Poprzez liczne organizacje wchodzące w skład partii możliwe jest działanie blisko potencjalnych wyborców. Można przypuszczać, że ludowcy nadal będą pełnić ważną rolę we współczesnej Austrii.

⁷⁸ Tamże, s. 299–300.

⁷⁹ O. Pruckner, dz. cyt., s. 73. Więcej na ten temat zob. *Die ökosoziale Wende? Perspektiven und Horizonte einer schwarz-grünen Politik*, red. A. Dolak i in., Norderstedt 2004.

SUMMARY

The Austrian People's Party is an Christian democratic and conservative party in Austria. It is a successor to Christian Social Party of the late 19th and 20th centuries. It was founded after the World War 2 and has been one of the two largest political parties in Austria ever since. It regarded itself as the Party of the Middle. It held permanently power either alone or in a in with the Social Democratic Party of Austria. In the past the Austrian People's Party's economic policies could be described as upholding a social market economy. Nowadays the Austrian People's Party is advocating liberalisation of economy, endorsing the reduction of Austria's relatively large public sector, welfare reform and general deregulation. It supports European integration. Over the last two decades, the People's Party has also adopted a more environmentalist stance than other conservative parties. The Austrian People's Party is popular mainly amongst civil servants, office workers, large and small business owners and farmers.